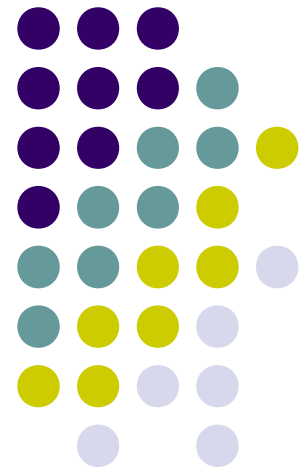
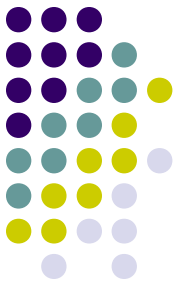

Prohvetid ja pühakud

Mare Kõiva

piibliprohvetid

- Prohvet - erilise ilmutuse saanu; isik, kelle läbi pühadus end ilmutab; eriliste isikuomaduste ja usuvagaduse poolest silmapaistev isik; oma liikumise juht ja formuleerija. Algselt loeti prohvetite hulka üksnes Kristuse jüngrid, kellel omistati ka vastava piibliraamatu kirjutamine.
- Esimesed prohvetid olid lihtsa päritoluga isikud. Prohvet (ettekkuulutaja) – annab edasi invariantse sõnumi, kuulutab jumalikku tõde, teeb selle avalikult teatavaks. Prohvetite esmane ülesanne on olla jutlustaja, muuta Jumala sõna kaasajal aktuaalseks, valvata rahvast.
- Piibliprohvetid toimisid juudi rahva kriisisituatsioonides. Näiteks prohvet Hesekiel (6. saj eKr, Paabeli vangistusperiood), Jeremia ja Habakuk tegutsesid Jeruusalemmas 7. sajandil, Jesaja 8. saj eKr., Sakarija (kaheksat nägemust, kuulutab Saalomoni templi ülesehitamist, Jeruusalemma tulevast hiilgust ning messia tulekut), Taaniel (juutide vangipõlv Paabeli ajal (586-539 eKr)).

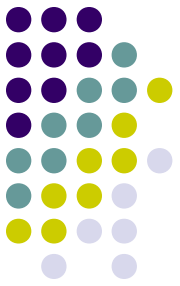

- Prohvetid kuuluvad erinevate kultuuride juurde. Varasemast ajaloost on tuntumad Kreeka kultuuriga seotud sibüllid ja Delfi oraaklid, ennustajad-oraaklid tegutsesid nt ka Malta vanades templites; keltide druiidid, völuspaa, Zoroaster. Traditsiooniliselt on nii prohvetitel kui valeprohvetite õpetusel ja tegutsemisel ühiskonnas liikumapanev või katalüsaatori osa.
- Mitmed kristlikud karismaatilised liikumised peavad prohvetlust jätkuvalt jumalikuks andeks, prohvetisõnumid kuuluvad nende usupraktikaga kokku. Prohvetid viitavad oma sõnumites sageli Piibli kirjakohtadele, tõlgendavad lähiminevikku ja ennustavad tulevikku, samuti puudutavad nende sõnumid konkreetsete inimeste käekäiku või saladusi.
- Prohveti staatus laiendati hiljem lihtsalt kristliku ilmutuse kuulutajale või jutlustajale, kes kuulutab jumalariigi tulemist, ennustab maailmalõpu saabumist, lubab väljavalitutele ja moraalse eluviisi järgijatele pääsemist viimsel kohtupäeval. Nagu viidatud, kõnelesid prohvetid nii usu- kui poliitikaasjust, kaitsesid vaeseid, kutsusid sõdu vältima ja rahu hoidma. Tihti kuulutati ühiskondliku võrdsuse saabumist ja aega, millal inimesed “taovad mõõgad sahkadeks” (Jesaja väljend).

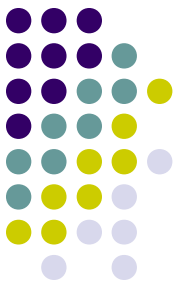
- Rahvaprohveteid loetakse prohvetite hulka liberaliseerunud ja laiendatud käsitlemise järgi. Nad on tõlgendanud jumalasõna omapäraselt ja isiklikult, vahendanud isiklikke nägemusi, ilmutusi ja sõnumeid. Jätkuvalt ei olnud rahva seast kerkinud prohvetid reeglina õpetatud, vaid iseõppijatest pühakirja tundjad. Nende vägagi erineva tausta ja püüdlustega isikute ühisjooneks oli ja on aga isiklik karisma. Seda omadust on peetud otseses seoses olevaks spontaanse, mittekäalutletud ja ebaloogilise käitumisega. On esile toodud, et karismaatilise õpetaja koguduseliikmed ja jüngrid omakorda ei alluta ratsionaalsele kontrollile seda, mida nad temaga koos olles kuulevad või kogevad.
- Nüüdisajal nimetatakse kõnekeeles prohvetiks peaaegu igasugust tuleviku kuulutajat, meedias on tavaks prohvetitiitel omistada silmapaistvatele sotsiaalsete ja majandusprotsesside analüütikutele ning ettekuulutajatele.

Nostradamus

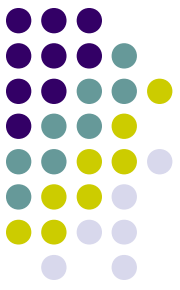

- Maailma tuntumate prohvetite hulka kuulub tänaseni oma kuulutustega huvikeskmes püsiv Nostradamus (Michel Nostre-Dame, 1503-1566). Prantsuse juudist arst, astroloog ja ennustaja hakkas 47-aastaselt trükis avaldama ennustusi jooksva aasta kohta. Menust tiivustatuna avaldas ta 1555. a esimese osa oma kuulsast nelikvärssides teose, mida hiljem hakati nimetama “Centuries” (eesti keeles “Sadakonnad”, Nebadon, 1999).
- Tema kuulsamad ennustused puudutavad kuningate surma, katastroofe ja kriitilisi olukordasid, samuti maailmalõppu. Rahvapärimeses levivad temaga seostatult ennustused maailmalõpust aastal 2000, kollase rassi maailmavalitsejaks tõusmine jpm. Maakera hävitav sõda kestab 27 aastat, siis ootab maailma lõplik häving: "Tulega hävitab ta nende linna, külm ja julm süda, veri hakkab voolama, kellelegi ei anta armu." Nostradamuse järgi väljub maailm koledast sõjast põhjapoolsuse inimeste ja Uue Maa liiduga. “Ühel päeval saavad kahest suurest juhust sõbrad... Uus Maa on oma tugevuse tipus.”
- Tema õpetus on innustanud valeprohveteid, kes on võltsinud tema ennustusi või esitanud omaloodud värsid originaalsete pähe. Maailma hävitava kurjuse jõuna ja Nostradamuse ennustatud kurikuulsa kurjusega on seostatud Osama bin Ladenit, Putinit, Gorbatsšovi, Bush juuniori jpt riigimehi.

Mõned Nostradamuse jt ennustused lähimineküko kohta

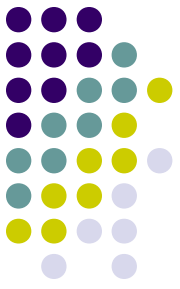
- 1997 – Puhkeb kolmas maailmasõda (Nostradamus).
- 1998 – Jaapani ja USA rannajoon jäävad vee alla (prohvet Edgar Cayce). Hävib New York City – põleb taevast ja lõõmavad tulekahjud, mida pole võimalik kustutada. Antikristus paneb antipaavsti Peetruse troonile, suured sõjad ja lahingud (Nostradamus).
- 1999 – Planeetide Suur Rist 11. augusti päikesevarjutuse ajal. Suure Terrorikuninga ilmumine, veri ja taudid värvivad kahe jõe vee punaseks, näljahäda ja looduskatastroofid (Nostradamus).
- 5. mai 2000 – Päikesesüsteemis tekib planeetide Suur Järjestus, mil Merkuur, Marss, Jupiter ja Saturn rivistuvad ühele joonele ühel pool Päikest, ja Maa koos Plutoga jääb samale sirgele teisel pool. Ennustatakse päikese aktiivsuse 20%list tõusu, maavärisemisi, tõusulaineid ja Maa telje nihkumist. Maailma lõpp (Püha Malachy), maailmaajastu lõpp (Nostradamus).
- 2002 – Kohutav sõda, mis lõpeb uue kuninga valitsemisajaga (Nostradamus).
- 2979 – Viimane kuupäev Egiptuse suures püramiidis, milles arvatakse olevat matemaatiliselt salvestatud kogu maailma ajalugu.
- 3797 – Maailma lõpp (Nostradamus).

Eesti prohvetid

- Eesti prohvetipärimus levis koos vennastekoguduse äratusliikumisega, mis elavdas usuelu ja tõi ühtlasi esile usujuhid, samuti lihtsalt prohvetid. Silmapaistvatest üksikprohvetitest on ka rohkelt kirjutatud: 18. sajandi prohvetid Tallima Peep (Sild 1929) ja Lüütsepa Jaan ehk Taeva Jaan (Põldmäe 1937). 19. sajandi algusesse jääb laiaulatuslikum prohvetiliikumine - nn taevakäijad (nelipühilased) - prohvetite seas oli naised ja teismelisi tütarlapsi (Põldmäe 1935; Sild 1935).
- 19. sajandi suurkujude hulka kuulusid prohvet Maltsvet (Masing 1934), Habakuk II, Kordo (Salve), Järva Jaan (Eisen 1919) jt.
- 20. sajandi oluliste prohvetite hulka kuuluvad nt Seiu, Karl Reits; esialgu piibliuurija, hilisem sünkreetilise rahvausundi edendaja ja seejärel budismile pühendunud paljasjalgne Tõnisson (vt Taltsi kirjutisi) jt. Viimati saatis prohvetiseeris Riigikokku jõudnud Priskilla Mändmets.
- Ajaloolistel põhjustel on Eestis kogutud rohkem luterlikku pärimust, vähem muude usuliikumistega seotute folkloori ja usulisi kogemusi. Eriti 20. sajandi viimastel kümnenditel on ülemüstifitseeritud rahvapärast õigeusklikkust kui kirjavaba, spontaanset ja müstilisel usukogemusel põhinevat usku.
- Prohvetipärimust on jäädvustatud nende koguduste liikmete kohta, kus ilmutused ja prohvetlus on legalne ehk siis vennastekogudus, nelipühilased jt.

Tallima Paap (u 1707 - 1768)

- Pärit Haanja vallast Rõugest, eesti vennastekoguduse juht.
- Umbes 1730-1742 kupjaks mitmetes Virumaa ja Järvamaa mõisates, kus tutvus ka hernhuutliku õpetusega.
- Keskmisest talupojast enam haritud ja usuasjadega kursis.
- 1742. aastal naasis ta kodukanti ja alustas jutlustamist
- Radikaalsed vaated, sotsiaalse võrdsuse taotlemine: uhkeldavatest maistest asjadest ja ehetest loobumine – kanda sarnaseid rõivaid. Askeetliku eluviisi järgimine, loobumine abielukohustustest, sest ka seksuaalsus kuulus tarbetute maiste tegevuste hulka. Füüsilise piinamine: enesepiitsutamised, samuti jüngrite piitsutamise. Sotsiaalse võrdsuse jutlustamine: mõisnikud on saatanad, kellelt tuleks mõisad ära võtta ning nende varad inimeste vahel vennalikult ära jagada.
- Kogudus käis koos ja osalt elas Paabu venna talus, mille ressursside ammendumise järel plaaniti kolida järgmise jüngrite talu ning kui kõik taludes leiduv oleks otsa saanud, siis võtta käsile mõisad.
- 1742. aasta septembris aeti Rõuge vennastekogudus laiali, Paap sattus Tartu maakohtu alla. Kohus tunnistas tema arukust ja kindlaid põhimõtteid - ta jäi karistuseeta. Elas kuni surmani oma kodukohas tavalise hernhuutlasena.

Lüütsepa Jaan

- Lüütsepa küla vennastekoguduse palvemaja jutlustaja ehk „lugija“.
- õpetas ümbruskonna lastele lugemist.
- Surmaelamus, selle järel kuulutamine.
- Oma jutlustes manitses rahvast jumalakartlikkusele ja sõnakuulmisele. Üks põhisõnumeid oli sotsiaalse õigluse kuulutamine, sh rõhujate koleda saatuse kirjeldamine teises ilmas. Jaani jutluste mõjul hakkas rahvas tunnetama oma inimlikke õigusi. Hakati vastu mõisale.
- Mõisniku käsul hakati teda jutlustamise ja rahva ässitamise eest peksma. Tal keelati ära laste õpetamine.
- Igal neljapäeval peksti Lüütsepa Jaani mõisas, laupäevaõhtul ja pühapäeval ta luges edasi. Suri 1803 ühe rängema peksu tagajärjel. Oli selleks ajaks kolm aastat saanud mõisas nuhelda.
- Vennastekoguduse liikmetel oli tava oma elulugu kirja panna. Lüütsepa Jaani kirjutatud raamat on kaduma läinud. Säilinud on aga suuline pärimus, tänu kohapeal tänaseni elanud sugulastele.

Valik Järva Jaani (1768- ettekuulutusi

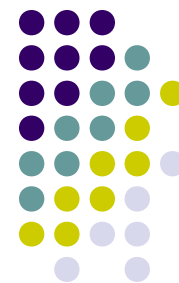
- **Tehnilised uuendused:** rong (hobuste asemel hakkavad kord suuri koormaid vedama tuli ja vesi), telegraaf (tõlgenduste järgi rong); kirikus pill hüüab ja kogudus vaikib.
- **Olme muutused:** rõivastuses saapad (meeste jalatallad kliisterdatakse ära), soode kuivendamine, kalanappus, meres sõidavad kadakamarjakoormad.
- **Üksikisikute saatust:** puudutab Pärnu- ja vana Läänemaa inimeste või hoonete saatust.
- **Poliitilised muutused:** Venemaa kuivab kokku ja on kord hobuseraua kujuline. Kuulutas Rootsi mõõga võitu. Tuhandeaastane rahuriik ei saa enne tulla, kui Vene tsaar oma Kremli aknast tsaaririigi piirid ära näeb. Ennustuse järgi pidanud parunid korraks tagasi tulema, et siis varsti jäädavalt lahkuda. Türklased jõuavad kord Kirbla kirikuni.
- **Usuküsimused ja maailma lõpp:** Rumba jõe veel silla valmimisele järgneb maailma lõpp või suur sõda. (1939 Rumba sild valmis, nädal hiljem tungisid sakslased Poolasse, algas maailmasõda.)
- Viimnepäev tuleb siis, Perekülas majadele korstnad peale tehakse ja akendele kardinalid ette tõmmatakse.

Prohvet Maltsvet, Juhan Leinberg (1812-1885)

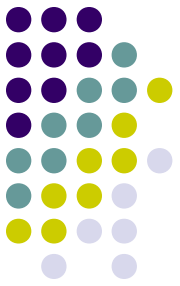
- Sündis Järvamaal, Norra mõisas. Päritolult talupoeg, pidas ta nooruses veel veskimehe, kõrtsimehe ja kaupmehe ametit.
- 1854. aastal alustas ta Järva- ja Harjumaal jutlustamist, kutsudes inimesi meelt parandama.
- Lühike vangistus 1858. aastal – kuulutas maailmalõppu, mis pidi saabuma komeedi läbi – vangistus kasvatas prohvet Maltsveti kuulsust, pärast seda kasvas kogudus kasvas 200-300 pereni.
- 1860. aastal hakkas Leinberg kutsuma oma rahvast Eestist välja rändama. Koos paari usaldusisikuga läks ta Venemaale eelluurele 1860. a. aasta veebruaris. Enne lahkumist lubas prohvet, et mai lõpus saabub taevane valge laev ja viib valitud rahva ära, päästes nad sel viisil hukatusest.
- 1860. aasta maikuu lõpus ja juunikuu alguses ootasid sajad inimesed, vaatamata juhi eemalolekule, valget laeva Lasnamäel, mis viiks nad töötatud maale.
- 1860. aastate keskel maltsvetlus vaibus, prohveti mõju kadus. Pärast Eestisse naasmist 1865 alustas J. Leinberg äritegevusega. Veidrad ilmutused saatsid teda elu lõpuni.

Rahvapärimus maltsvetlastest

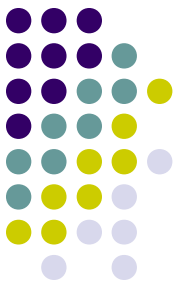
- Maltsvet kuulutand ette tulevikusündmuse, rääkides Vene riigi langemisest ja tsaari kukutamisest. Kutsund üles rahvast maha jätma varandust ja minema töötatud maale, kus kõik elavad muretult ja külluses. Teiste teadete järgi lubanud ta rahvast viia taeva, käskind oodata valget pilve, kes nad võtab kaasa. Nii kujunencki liikumine mitmeilmeliseks, ühed rännanud otsekohe Venemaale (Krimmi), realiseerides varanduse, teised läinud Tallinna Lasnamäele valget laeva ootama, kolmandad jätnud igapäevased tööd seisma ja oodand kodus valget pilve, mis neid pidand viima töötatud maale.
- Maltsvetlased kannud lihtsaid halle rüüsid, mis ulatand maani. Juukseid kannud nad lahtiselt. Maltsvetlased käinud küll kirikus, kuid nad ei ole põlvitand kogudusega ühes, vaid jäänud palve ajalgi püsti seisma. Maltsveti Ostriku veskil möldriks olles olnud huvi ümbruskonnas ta usu vastu väga elav. Veskis käinud iga päev sadandete viisi inimesi ülesse kirjutamas. Maltsvet pole üksi kirjutamisega enam valmis jõudnud, pidand selle jaoks võtma eriti kirjutaja. Inimese pealt võetud 30 kop teekuludeks töötatud maale viimisel. Kuid lõpuks pole inimesed jõudnud äraviijaid oodata, läinud rahutuks ja hakanud raha tagasi nõudma. Maltsvet kaevatud kohtusse. Käidud Tallinnas kohtus. Jutustaja käinud kaasas Maltsveti kirjutaja hobusepoisina. Kohus mõistnud Maltsveti rahva petmises süüdi ja prohveta pandud mõneks nädalaks vangi. Kuid varsti Maltsvet vabanend ja jätkand jällegi endist tegevust.

Pärimus maltsvetlastest

- Eriti tugev oli liikumine kihelkonna põhjapoolses osas Metslas ja Rammal. Nii on Metsla ja Visusti külast väga palju inimesi rännand Maltsveti järel. Maltsvetlaste hulgas olnud nii peremehi kui ka vaeseid inimesi.
- Maltsvet levitand rahva hulgas väikesi raamatuid milles olnud ta ettekuulutused ja tõotused.
- Kuna aga Maltsvet pole saand inimesi kuhugi viia, hulkund need mööda ilma ringi, mõned tulnud kodukohta tagasi, teised rännanud Venemaale.
- Vahu külas müünud mitu peremeest oma kohad ja varanduse ära ning läinud Maltsvetiga kaasa Lasnamäele valget laeva ootama. Mõned peremeestest tulnud hiljem tagasi, kuid osa jäänudki ära, rännanud arvatavasti Venemaale.
- Väinjärve vallast Abaja külast realiseerind ainult üks peremees oma varanduse ning valmistund taevaminekuks. Kuid peremees pole jõudnud ei taeva ega Krimmi, vaid tulnud varsti Abajale tagasi, kus võtnud uue koha.

Jaan Valge ehk Kordo ehk Orava prohvet

- Kordo - Jaan Valge tegutses 19. sajandil Vastseliina kihelkonnas Orava vallas Vivva külas - Vivva Kordo või Orava prohvet. Ametilt hobusevaht.
- Pärimus on säilitanud rea erinevaid ettekuulutusi, tema pahandused võimudega tulenesid üldiselt korra rikkumistest (ilma loata mõisamaale onni ehitamine, vallamaksu maksmatajätmine, teole hilinemine).
- Ilmutuse kohta midagi täpsemat teada ei ole.
- Luges palju Piiblit, ei pooldanud vennastekogust.
- Rahvapärimus omistab talle üleloomulikud võimed: oskus teisi libahundiks muuta, usse välja kutsuda, sajatamine enesekaitseks, samuti pahatahtlike isikute nõidumisega hirmutamise, 7. Moosese raamat.
- Kordo on äkksurma üle elanud, käinud selle ajal teises maailmas ja üles ärganuna: “Kordo kukkunud põllupeenrale ja surnud. Naine viinud kõduneva keha koju ja asetanud lautsile. Seal tõusnud surnu istukile ja ütelnud naisele, et ta olevat käinud teises ilmas, kuid seal olnud väravad kinni ja teda polevat sisse lastud.”
- Kordo on pärast surmaseisundit ainult palvetanud, samuti söönud ta väga napilt: tüki leiba, klaasi piima ja ühe muna päevas.
- Suri paar aastat pärast surmakogemust.

Kordo ettekuulutuste tüpoloogia

Tehnilised uuendused: raudtee, lennuk, auto, telegraaf (Tuleb aeg, kus ilma mööda saab käima otsekui inimese vaim - nii ruttu, ja talitab kõik asjad.); Raudruun saa sõitma, vett joo ja tuld söö.

Majanduslikud muutused: raha hakatakse vakaga mõõtma, aga leivast saab suur puudus olema

Sotsiaalsed muutused: ametnikke palju, eestlastel on oma maa, väga väikesed maatükid, igapäev piirid märgitud.

Usulised muutused: Usk kaob ära, nii et ei minda enam kirikusse ja kurat hakkab jalgsi maad mööda käima.

Poliitilised muutused: mõisate häving, mõisamaad jagatakse, suur häving: “Tuleb aeg suurte sõdadega ja rahvas saab ära hävitatud, nii et Riias Pihkvani ei kuule kuke laulu ega koera haukumist. Inimesed, kes järel jäävad, saavad otsima teiste jälgi, kuid ei leia. Selline aeg tuleb, et kui inimene sattub teise inimese jälgedele, hakkab nutma.”

Mandumine: Inimsugu muutub niivõrd nõrgaks, et ei jõuta enam kanamuna üle terava otsa pöörata

Silmamoondamisvõime: moondab nekrutivõtjate silamd ära, need ei näe pingi peal istuvaid poisse: ”Otsinud maja läbi, kobanud pingid ja pingi alused, kuid pole leidnud kedagi. Poisid aga istusid rahulikult pingil.”

Habakuk

- Aleksander Toom (1823–1907), tuntud ka kui Habakuk II, kuulsaim Saaremaa prohvet, kellest tema kaasaegsed ja saarlaste järgmised põlvkonnad on palju jutustanud.
- Alustas Tõnija ligidal Haagi palvelas vennastekoguduses, kus tõusis populaarseks esilugejaks. A. Toom visati mõisnike kartusel vennastekogudusest välja – piitsutas oma jutlustes väga teravalt mõisnikke ja kirikuisandaid. Ilmutus pärast seda - näinud keskpäeva ajal, kas unes või ilmsi, seda ei teadnud ta isegi, suurt värvilist ratast taeva all. Selle sisse olnud kuldtähtedega kirjutatud - Aleksander Toom, Jumala loom, Habakuk II, Saaremaa prohvet.

Habakuk 2

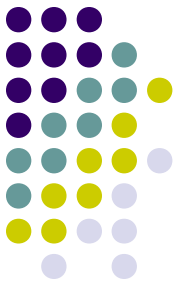

- Prohveti nimesaamise kohta on tuntud mitmed variandid:
 - 1) tüli Valjala õpetaja Hahniga, mille käigus ta teatas, et kui õpetaja on Kukk, siis tema on Habakuk;
 - 2) Ilmutus pärast väljaheitmist või hiljem karjamaal palvetades.

“Ühel hommikul läinud õige vara prohvet, kes seni end ise veel prohvetiks mitte pole nimetanud, koplisse oma heinaküüni vaatama. Sääl teinud ta endamisi õige härdasti palvet. Korraga ilmutanud ennast Jumal tulipunase ketta kujul, millele vistist järgmised sõnad olnud kirjutatud: “Sind peab nimetama prohvet Habakuk II-seks”.

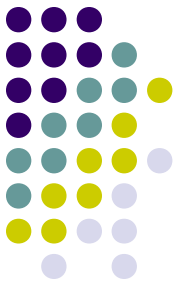
Jumalast ülesandeks ja kohuseks tehtud Saaremaal prohveti ametit pidama hakata Habakuk II nime all. Vana Iisraeli prohveti Habakuki tegevust ja kõneviisi oli ta enesele nagu eeskujuks omandanud.
- “Vaevalt keskmist kasvu mees punakate juuste ja habemega, viimane kikkhabemeks põetud. Vana hall viltkübar kattis ta pead ja veidi sassis juukseid, hall kodukootud kuub keha. Nägu oli kõhetu, peaaegu otsajäänud, näojooned teravalt väljajoonistatud, hallid silmad lõkendasid enamasti rahutult, võisid aga ka täiesti sõbralikult vaadata, kui ta oma prohvetikuulutusele mõistmist lootis.” Traugott Hahn. Mälestused minu elust.– Saaremaa Muuseum. Kaheaastaraamat 1997–1998.

Habakuk 2

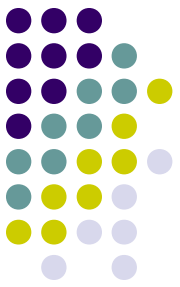
- Prohvet iseloomustab oma kutsumust: “Kes mina Issanda käsu pääle ja selle püha kolmainuse Jumala ajamist ja saatmist mööda pidin 1811–1878 kiriko uste ette minema Piibli raamatuga. 7 aastat neile sääl lugema ja seletama, nende kurjust ja pattu ja surnud tema hukaläind lugu ja kisendama...”
- Vanas kirjaviisis epitaafil on üteldud:
«Oh surrelik mind mäleta
Siin hingab nüüd see hüidja häel. Sõddis kurratitega Kuressaares ja saadanatega Saremal nähtavalt 1871-1878 ja sõddis veel 1881-1900 Pangem ometi tähele mis Jumala suu on räkind.
Nenda teen veel hauast oma tööd»

Karl Reits

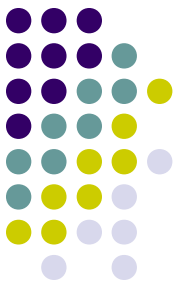

- 1929-1941 kuulutas Karl Reits - kuulus vennastekogudusse.
- Ta kuulutas ette metsalise tulekut, suurt häda ja orjaaega, kutsus rahvast meelearandusele sellest pääsemiseks.
- Kriitiline hoiak luterliku kiriku suhtes ja konfliktid vaimulikega: aluseks teoloogilised erimeelsused.
- Sotsiaalne kriitika - kriitika talupoegade tööle rajaneva mõisa ja kirikumõisa elulaadi, alamrahva karmi kohtlemise, kirikliku usuelu formaalsuse jm aadressil.
- Kuulutas kirikutes ja turul. Kuulutamise eest karistused ja arestimajas viibimine: "Ilmalike inimeste ja valgustamata paganate poolt vanglas leidsin ma arusaamist. Nad ütlesid mulle poolehoidu avaldades: "Meie oleme süüdlased ja peame kinni istuma, aga temal pole ju mingit süüd! Jumala Sõna kuulutamine on ju lubatud!" Niisugust tagakiusamist on kergem kannatada kui vaimu poolest pimedaks jäänud usklike tagakiusamist."
- Kohtus kolmel korral K. Pätsiga, kes veenis teda loobuma. Vastas ennustusega: "Te võite omale hauakambrit ehitada, ent teie luid sinna ei maeta!"

Aleksei Aav, Saaremaa Seiu

- Prohvet Seiu (Aleksi Aav) elas ja tegutses Põide vallas Reina külas. Ta oli huvitavamaid ja mitmekülgsemaid hilisaegseid prohveteid, kelle kirjatöödest on suur osa säilinud, sh kirjavahetus. Tegutses edukalt sordiaretajana, pookides kokku erinevaid viljapuid ja aretades sobivaid õuna-, pirni- jm sorte. Mitmeid tema loodud sorte kasvatatakse tänaseni (nt suviõun Seiu).
- Seiu sai laiemalt kuulsaks saates nii Hitlerile kui ka Stalinile märgukirjad, et on vaja astuda tuhandeaastase rahuriigi koosseisu.
- Nõukogude ajal jutlustas kõikjal, kuhu rahvast kogunes, nt surnuaiapühal müüri seistes või koguni puu otsa ronides. Oma sõnumi edasiandmiseks kasutas ruuporit, mis summutas õpetaja hääle.
- Pidas oluliseks kristlike põhiväärtuste järgimist, millest tal oli oma nägemus.

Ekskurs: budistlik pühamees vend Vahindra ehk paljasjalgne Tõnisson

- Karl Tõnisson (20.08.1883 Põltsamaa - 9.05.1962 Ranguun). Andmed Vahindra eluloo kohta on segased, sest ta võltsis neid pidevalt ning esitas üsna fantastilisi lugusid oma elukäigu kohta. Nt esines ta eestlase, soomlasena, lätlasena.
- Väheste haridusega, rändaja. Teosoofiliste suundumustega puutus kokku Riias, Venemaal, Kaukaasias.
- Tegutseb piibliuurijana. 1920. aastate lõpul veendunud, et muistsete baltlaste päikse ja pikse kultusel on ühisjooni budismiga või pigem vedaagse India ususüsteemidega. Levitab 1920. aastate lõpus uuspaganlust.
- Ajakirjanduses oli tihti juttu tema korraldatud nn hiimetsa tantsudest ja plastilise gümnaastikaga pikitud loengutest, milles Vahindra püüdis ühendada budismi eestlaste muinasusundiga.

- Tema seikluslikust elukäigust on kirjutanud nt Mait Talts, kuid mitmeid imetabaseid lugusid sisaldas ka Gerodniku nõuk.aegne raamat.
- Mõned olulised detailid: Asutas Riiga väikese budistliku pühamu, hakkas ta Eestiski budismi propageerima.
- Narvas kohtus ta Friedrich V. Lustigiga (budistliku nimega Ashin Ananda), kellest sai tema õpilane ja abiline kuni surmani.
- Koos rännati 1930 Pariisi, läbi Euroopa ja Põhja-Aafrika Aiasse, Bangkokki ja sealt Taisse (endine Siiam), kust nad lahkusid 1949, süüdistanuna spionaažis venelaste heaks.
- Birmas elati Ranguuni kuulsa Shwedagoni pagoodi vahetus läheduses. Tais ja Birmas kuulutas enda Läti budistliku kiriku juhiks.
- Kuulutati pärast surma pühakuks.

Tähtede sadu 13. novembril 1833.

Vahindra raamatud

“Meie maakera viimased minutid” on vend Vahindra kujundusega lendleht, milles ta analüüsib Piibli valguses ja ajaloo fakte kasutades maailmalõpu lähenemist. Usk ja meeleparandus on need, mida soovitab inimestele saabuva maailmalõpu eel ennast Piibliuurijaks tituleeriv mees.

K. Tõnisson on avaldanud arvukalt raamatuid, milles ta loob, propageerib ja tutvustab eesti muinasusundit. Sellel on tugevad individuaalusundi jooned.

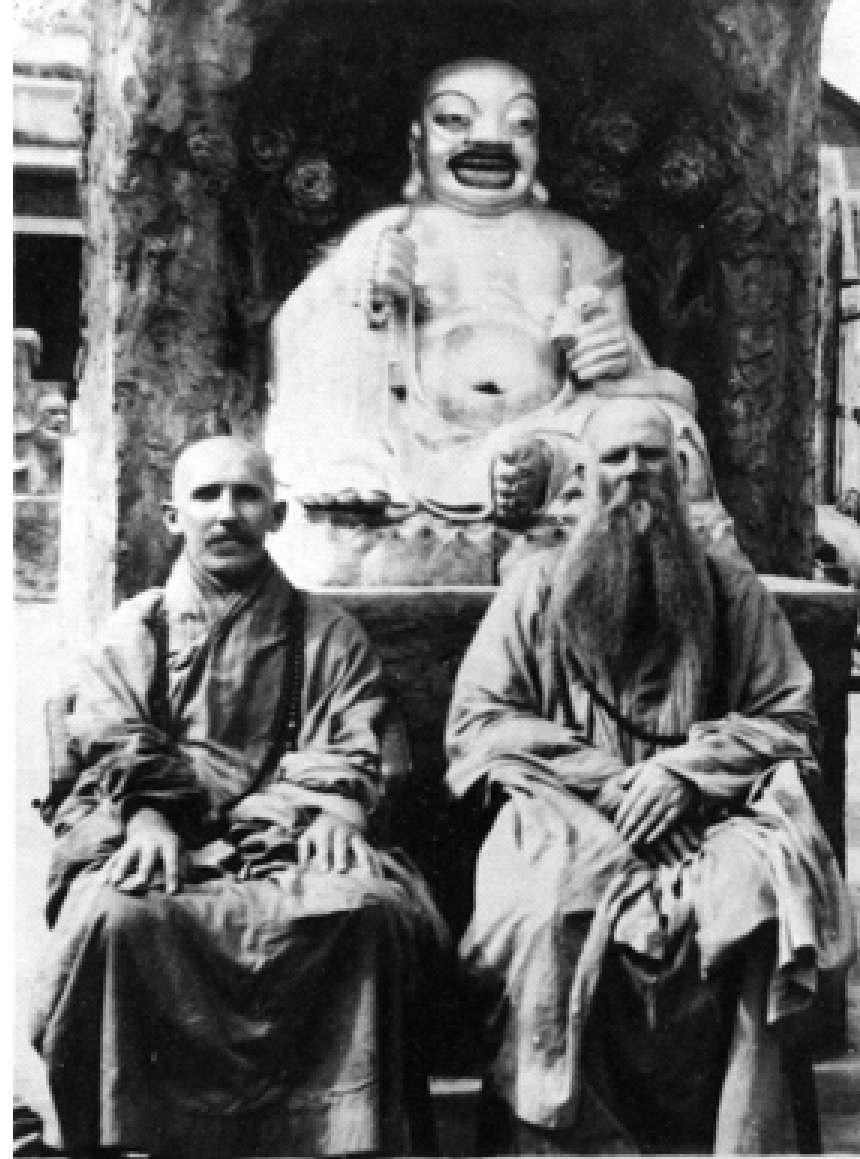
Osava joonistajana on ta neid ka sajandialguse trükikunsti võimalusi kasutades ise illustreerinud.

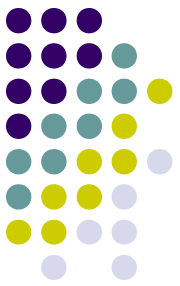
ideid

- Tal oli alates noorusest mitmeid originaalseid usulisi, kuid ka poliitilisi ideid, mille hulka kuulub nt Pan-Paltoonia riik, mis venekeelsena pidi ühendama Balti riigid. Uue riigi rahvushümniks oleks pidanud olema tema sõnadega varustatud vene rahvalaul “Volga-Volga.
- Tema truu järgija kirjatööd, fotod jm arhiiv asub Sidneys Austraalia Eesti Arhiivis.

Lustig ja Tõnisson

Mõned kokkuvõtvad jooned

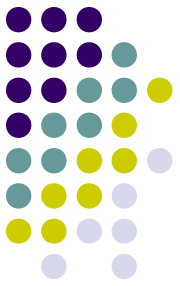

- Lugupidamisest ja usaldusest prohveti sõnumi vastu ei alluta paljud tema järgijad sümbolit analüüsile. Maurice Bloch nimetab lugupidamist inimelu üldiseks aspektiks: “See ilmneb alati, kui teeme midagi või usume, et miski on tõsi, tuginedes teiste autoriteedile – me teeme seda pidevalt” (Bloch 2005: 135).
- Eesti prohvete ennustused ja nägemused tuginevad Piiblile või on sellele lähedased. Keel, metafoorid ja sümbolid, mida kasutatakse on rangelt seotud oma ajastu ja konfessiooniga.
Näiteks on varasemates prohvetiseeringutes tavapärane, et prohvete esitleb ennast Kristuse pruudina, 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi prohvete retoorika on hoopis teistsugune. Muutub ka argumentatsiooni osa ja olemus.
- Osa prohvetest tähistas oma ennustuspaiga (vt nt VT prohvetid Hesekeeli 4, 5, 12) - Järva Jaan märkinud maasse taotud tikkudega tulevase raudtee koha, teivaste vahele seotud lõngade ja kalakarbi abil kujutanud telefoni(?), Sotka-Kadri palvetas tühjal maanteel ja seletas, et ta põlvitab pühal paigal - hiljem ehitatigi sinna kirik.

- Eesti paljusid erinevate sajandite prohveteid võime iseloomustada kui kirjaprohveteid - tuntud prohvetid on pannud oma seisukohti ja kogemusi kirja, neid ka kirjalikult levitanud.
- Mitmed prohvetid on tõusnud esile keerulistes ja majanduslikult ebaedukal ajal. Nt Maltsveti ja temaaegsete prohvetite ajal langesid lähestikku ikaldused, loomataudid, perspektiivitus isikliku majandusliku ja poliitilise eneseteostuse suhtes, ärkav rahvuslik eneseteadvus, millele viitavad käigud Riiga õiguse järele, seadustega tutvumine jpm. Taustaks oli ka religioosne kirevus ja põhikiriku seisundi kõikumine, vennastekoguduse jt rändavate karismaatiliste jutlustajate, ka nn lapsjutlustajate-selgeltnägijate rohkus.
- Siiski ei ole prohveti tegevus ega esilekerkimine kuidagi seotud üksnes välise, sotsiaalpoliitiliste, majanduslike ja identiteediküsimustega. Need seotud usuliste muutustega või vajadustega nende järele; saavad alguse või on mõjutatud ka prohvetite endi käitumisest ja sõnumist.
- Meedia loob ja säilitab tänapäeval kangelaeste kuvandit. Eestis on tihedalt lõimunud erinevad teadmised ja mälestused: koolist ja kodust, kirjandusest ja meediast toetatud teadmised ja korduvad meenutamised; arhiivid; tähistatud kodukoht või sündmuspaik.

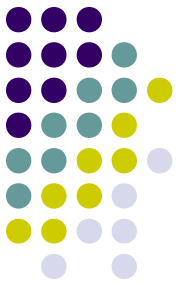

Kirjandus

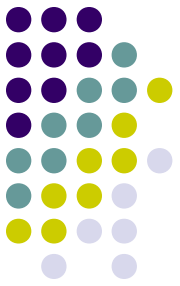
- Eisen, Matthias Johan 1919. *Eesti prohvet Järve Jaan*. Tartu.
- Kirjamägi, Andres 1976. *Prohvetlusest ja selle esindajaist Eestis*. Tartu. 2004.
- Masing, Uku. Prohvet Maltsvet. *Usuteadusline Ajakiri*, 1934, nr. 4, lk 122-126; 1935, nr. 1, lk. 24-29; nr. 2, lk. 4952; 1936, nr. 3, lk. 93-103; nr. 4, lk. 124-136; 1937, nr. 3/4, lk. 100-114.
- Prants, Hindrik 1937. *Minu elukäik*. Tartu.
- Põldmäe, Rudolf 1935. Taevakäijad. *Kaleviste mailt*. Tartu, lk 123-176.
- Põldmäe, Rudolf 1937. "Se velle Lütseppa Jani ello käük siin ma pääl ehk sääl taivan". *Eesti Kirjandus*, nr 12, lk 611-618.
- Sild, Olaf 1929. Tallima Paap. *Usuteadusline Ajakiri*, nr 3/4, lk 97-129.
- Sild, Olaf 1935. Üksikasju taevakäijate liikumisest mõningate säilinud kohtuaktide valguses. *Usuteadusline Ajakiri*, nr 4, lk 109-120.
- Salve, Kristi. Kordo – prohvet või nõid. Mäetagused. <http://www.folklore.ee/tagused/nr8/kordo.htm>
- Salve, Kristi. Oh, kes saab lihakeelega üles rääkida taevased asjad. Mäetagused 14. <http://www.folklore.ee/tagused/nr14/ilmutus.htm>
- Mait Talts. Veidi valgust <http://muuseum.viljandimaa.ee/aastaraamat/2003/talts.pd>

Pühakud

- Pühak - erilise ilmutuse saanu, isik, kelle läbi pühadus end ilmutab, eriliste teenete ja usuvagadusega seotu.
- Väljaarendatud pühakukultus kuulub katoliikluse ja õigeuskkiriku juurde. Rahvausund säilitas ametliku kiriku poolt keelatud rituaalid ja käitumisviisid, sh mälestused katoliiklikes pühapaikades toimunud pidustustest.
- Katoliku kirik on kanoniseerinud tuhandeid pühakuid. Eelviimane paavst lisas pooltuhat uut pühakut.
- Tähtsamatel pühakutel on oma kalendripühad. Osa varakristlikke pühakuid on kuulutatud teatud elualade kaitsjateks. Üks pühak on harilikult paljude elualade patroon.
- Tavaliselt on olulised ka nn lokaalsed pühakud ja nendega seotud kultus.

Pühakud

- Enim tähelepanu folklooris, sh palvetes, loitsudes, legendides ja muistendites on seotud Jeesusega. Vaimulikus folklooris on sage tegelane veel Maarja, kõikide teiste pühameestega seotud pärimus on 19.-20. sajandil hõrenenud ja taandunud.
- Kuigi mitmetest Vana Testamendi tegelastest on kajastusi loomislugudes ja muistendites, samuti fraseoloogias (Mooses, Noa, Lott ja tema tütreid jne.), samuti on pärimust Uue Testamendi tegelaste kohta on siiski katoliikluse taandudes pühakupärimus jäänud hõredamaks.
- Järgnevalt mõne olulise pühaku elukäigust viidetega eesti traditsioonile.

Andreas

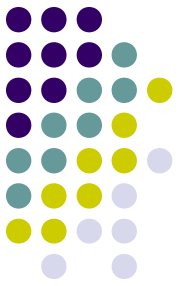
- Apostel Andreas, Siimeon Peetruse vend, sündis Galilea Betsaidas, kus mõlemad olid kalamehed. Andreas kuulus Ristija Johannese jüngrite hulka, kuid ühines hiljem koos vennaga Jeesuse jüngritega ning kuulus tema lähimasse sõpruskonda, olles üks soosikapostlitest.
- Pärast Kristuse surma suundus ta misjonitööle ilmselt Sküütiasse, kust rändas veel mitmele poole. Löödi Ahhais risti tänaseks andrease risti nime all tuntud ristipuule. Piinade pikendamiseks teda ei naelutatud, vaid hoopis seoti risti külge. Andreas suri 30. novembril.
- Lääne- ja idakirik tähistavad seda ühel ja samal kuupäeval. Püha Andrease säilmed viidi Konstantinoopolisse 357. aastal ja sealt 13. sajandi alguses Itaaliasse Amalfi katedraali. Püha Andreas on Šotimaa ja Venemaa patroon. Tema nime kannavad Äksi, Sangaste ja Pilistvere kirik.
- Mõnevõrra on temaga seotud folkloori.

Anna

- Ann, Anne on legendide järgi Maarja ema, kes pärast pikka lastetust sünnitas tütar Mirjami (Maarja). Juba Anna emal olnud probleeme lapsesaamisega, seetõttu oli tütre sünnid suursündmus.
- Legendid püha Annast levisid laialt 13. sajandil pärast ilmumist "Kuldlegendis", mille mõjul tema päeva tähistati 26. juulil, hiljem ka sügisel.
- Tähtpäeval on tugevaid bütsantsi kiriku mõjusid.
- 17. sajandist on teateid annepäevasest lambaohvrist ja pidustustest Karksis, Hallistes ja Rõngus. 17. sajandi tava kohaselt toodi ohvriandidena pühapaika vaha ja vahakujukesi.
- Püha Anna oli lammaste kaitsja ja seetõttu pöördutakse ka karjakaitse- ja ohvripalvetes ning loitsudes Anne poole, et ta kaitseks karja ja lambaid ohtude eest.
- Tähtpäevana oli annepäev 19. sajandil tuntud üksnes setudel.

Antonius

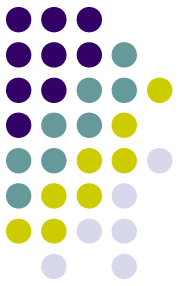
252-356 Egiptuses elanud Antonius (hüüdnimega Erak) on mungaseisuse rajaja. 20-aastasena jaganud ta oma vara vaestele, et minna kõrbeüksindusse palvetama.

Legendid kirjeldavad Antoniuse karmi võitlust igat laadi kiusatuste, kuradi ja maise elu ahvatlustega. Nii olevat saatan moondanud end kauniks alasti naiseks, kes, pühakust jagu saamata, tunginud talle kallale, lõhkunud maha ta elupaiga ja laamendanud igal kombel. Püha Antoniuse kiusatused on inspireerinud paljusid maalikunstnikke, neist tuntumad on Hieronymus Boschi jõulised visioonid.

Eesti keskaegsest kunstipärandist on meieni jõudnud üksainus Püha Antoniuse kujutis Niguliste kiriku altari välistiival.

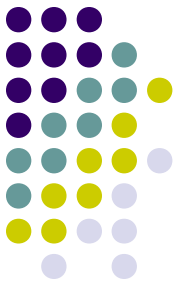
- Vt lähemalt Jüri Kuuskemaa. Tõnisepäev
<http://www.miksike.ee/lisa/Pidu/tonisepaev/tonisep2.htm> ja Internet Medieval Source Book
<http://www.fordham.edu/halsall/basis/vita-antony.html>

Apollonia

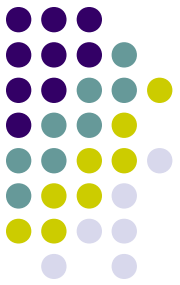
- Apollonia sündis 3. sajandi keskel Egiptuses Aleksandrias ja oli kogu elu kristlaste poolehoidja, mis imperaator Philippose aegadel oli üsna riskantne valik. Suri 249. aastal vanema naisena märtrisurma, heites end leekidesse pärast seda, kui teda oli kõigiti piinatud ja ta hambad suust löödud. Et ta ise end tulle heitis, on tema märterlus seatud kahtluse allagi, sest märtri peavad ikka surmama vaenlased. 1970. aastal kanoniseeriti 9. veebruar tema üldtunnustatud pühaks, kuid õigeuskirik tähistab seda 22. veebruaril.
- Hambaarstide patroonina on Apollonia atribuutideks kristlikus kunstis hammas ning tangid.
- **Apollonia Eestis**
- Vt Jüri Kuuskemaa artiklit aadressil <http://www.miksike.ee/lisa/Pidu/Teised/luuvalupev.htm>
- Siinkohal sellest väljavõte:
Tänini on säilinud vaid üks keskaegne püha Apollonia kujutis Tallinnas. See on Niguliste peaaltaris koos teiste varakristlike märterneitsite Barbara, Dorothea ja Katariinaga. Enne reformatsiooni oli Nigulistes Apolloniale pühendatud erialtar. Selle väljanägemisest puuduvad andmed, kuid võib arvata, et kristliku meelekindluse sümbolina esitatud altarul kujutati pühaku kannatuslugu ja imetegusid.

Bartolomeus

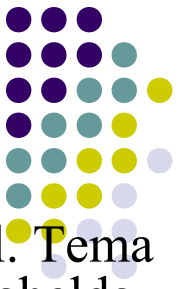
- 1. sajandi apostel, Tolmai poeg, kelle tegevuspaik ja surmaaeg pole täpselt teada. Ta on India ja Armeenia apostel, kes nüliti elusalt ja kel seejärel löödi pea otsast, väidetavalt juhtus see Kaspia mere ääres Derbendis.
- Inglismaal on talle pühendatud 165 kirikut ja seal on hoiul mitmed reliikviad. Pühaku säilmed viidi esmalt Lipari saarele, sealt edasi Rooma, Tiberi jõe Püha Bartolomeuse kirikusse. Bartolomeuse käsi anti 11. sajandil Knudi naise poolt üle Canterbury kloostri. Seda peeti sensatsiooniliseks ja ülimalt väärtuslikuks kingituseks, mis aitas nii kristluse kui ka pühaku kultuse laiale levikule Inglismaal.
- Püha Bartolomeus on inspireerinud paljusid kunstnikke. Tema sümbol on nülgimisnuga.
- Rukkiema või rohuema päev on märkinud olulist püha, mil külv oli rangelt keelatud mitmesuguste hoiatustega vilja riknemise ja hävingu eest. Muu hulgas arvati, et see päev külvab rohu vilja sekka. 19. sajandil ja 20. sajandi alguses peeti pidusid ja oli laadapäev, sest augustis oli võimalik juba mitmesugust aiakraami müüa. Veel on sel päeval kosjas käidud.

Gertrud

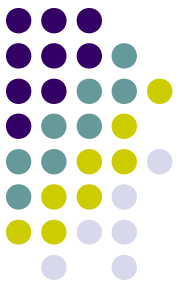
- Nivelle'i püha Gertrud (626-659), neitsi, benediktiini kloostri abtiss. Sai esmalt tuntuks palverändurite abistamisega, sh abistas rahaga kaht iiri munka, et need saaksid ehitada Nivelle'i kloostri. Ehtas oma päranduse eest elu jooksul arvukalt kirikuid, kloostreid ja hospitale. Ta on mitmete Madalmaade linnade, samuti reisijate patroon, võitleb hiirte ja rottide vastu ning soosib kasse. Võitleb palavikuga.
- Tuntud legendi kohaselt saatis ta kord meremehi pikale reisile, lubades, et neile ei sünni teel midagi kurja. Ookeanil ründas laeva äkitselt suur merekoletis, kes kadus, kui hädalised hüüdsid püha Gertrudi appi. Selle sündmuse mälestuseks oli keskajal levinud tava enne teele asumist nn "Sinte Geerts Minnet" või "Gertrudenmintet" juua.
- Vt lähemalt <http://www.newadvent.org/cathen/06533c.htm>

Jüri

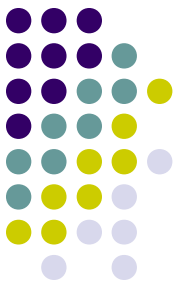
- Märter ja Inglismaa patroon, kelle kultus oli levinud juba kristluse algusajal. Tema kohta on teada ohtralt imetegusid ja legende, mille ajalooline algupära on kaheldav. Püha Jüri on legendi järgi kolm korda surmatud, lõigatud väikesteks tükkideks, maetud sügavale maa alla, kuid tõusnud jumala väe läbi tervena üles. Lisaks kõnelevad legendid vägede peatamistest, lehtivatest sauadest, surnute elustamistest ja paljudest muudest imetegudest. Kaasajal on tema imetegudest tuntuim lohemaotapmine ja printsessi vabastamine, mille teemadel on uusima ajani kirjutatud raamatuid ja loodud näidendeid. Lohemadu on peetud saatana ja printsessi kiriku sümboliks, mistõttu lohetapmine on erakordselt sügava tähendusega.
- Süürias, Mesopotaamias, Egiptuses ja Tessaloonikas olid temale juba 4. sajandil pühendatud kirikud.
- Püha Jüri elukäik on ajalooliselt raskesti jälgitav. Arvatavasti on ta sündinud Väike-Aasias, kus ta isa olnud kuulus sõjamees. Vanemad surid varakult, temastki sai isa jälgedes sõjamees keiser Diocletianuse armees. Vapra mehena leidis ta suurt lugupidamist, kui sattus kristlasena Diocletianuse kohtu ette. Ta keeldus keisri soosingust, jäi oma usule kindlaks ja suri märtrina 303. aastal. Tema usukindlust nähes hakkas keisrinna Alexandra kristlaseks.
- On säilinud palju pärimusi ta rüütellikkusest ja vaprusest. Temanimelisi ordeneid on paljudel maadel, ta on sõjameeste kaitsepühak, oma nime tõttu (Georgius tähendab maaharijat) on ta põllunduse patroon, hobuste ja teiste kariloomade kaitsja. Teda austati hospitalide pühakuna. Ikonograafiliselt kujutatakse teda sõdurina, hobusega või jalgsi võitlemas lohega. Atribuutideks on punase ristiga valge lipp, kilp ja mõök.

Legend püha Jürist ja lohest

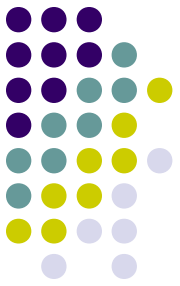
- Enimlevinud on Kuldlegendis avaldatud versioon. Liibüas Selena linna lähedal hoidis kogu ümbruskonda hirmu all lohe. Tema urg muutus sooks, hingeõhk mürgitas elusolendeid ja tõi neile katku. Eluka rahustamiseks anti talle iga päev kaks lammast ohvriks. Kui lambad otsa lõppesid, hakati ohverdama loosiga valitud inimesi. Kord langes loos kuninga väikesele tütrele. Ehkki kuningas püüdis teda kõigiti välja osta, langetati otsus, et loosimine oli õiglane ja saadeti pruudina riietatud tütarlaps lohe juurde sohu. Möödaratsutav püha Jüri päris tüdrukult, kuhu ta läheb, ja otsustas vastust kuulnult lohega võidelda. Teinud ristimärgi, sööstis ta lohele vastu ja alistas eluka. Palunud neiuult vöö, sidus ta selle lohele kaela ja nii võis neiu koletise kui lamba viia, kuhu soovis.
- Linna saabudes keeldus püha Jüri kõigist tasudest, nõudes vastutasuks lohe pea raiumise eest üksnes, et linnarahvas laseks end ristida. Kuningas tahtis talle kinkida pool kuningriiki, kuid püha Jüri keeldus, ratsutades edasi kirikuid kaitsma.
- 12. sajandi hauakivil kujutatakse printsessi lohe haardes, tema kõrval seisab abt, kes õnnistab päästjat.

Kadri, Katariina

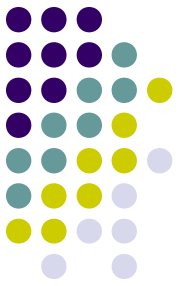
- Kadripäev on nime saanud arvatavalt 4. sajandil elanud ja aastal 304 surnud Aleksandria pühaku Katariina järgi. Katariina oli 18-aastane noor haritud neiu, kes ei soovinud abielluda, sest ta oli Kristuse pruut. Legendi järgi väidelnud ta edukalt 50 filosoofi vastu, kes saadetud talle kristluse mõttetust tõestama. Vihane keiser saatis Katariina piinamisele – ta pidi hukatama rattal. Legendi kohaselt lagunenuid piinariistad koost. Lõpuks lasti tal pea maha raiuda.
- Püha Katariina kultus algas 9. sajandil Siinai mäe juures, kuhu inglid olevat ta keha kandnud, ning oli oma tipul keskajal, levides näiteks "Kuldlegendi" vahendusel.
- Katariina on noorte neidude ja naisõpilaste kaitsepühak. Kuna Katariina sümboliks on ratas, on tema kaitse all ka kõik rataste jõul töötavad mehhanismid. Ta on teoloogide, filosoofide, kõnepidajate patroon. Samuti lapsehoidjate (ta raiutud peast voolas vere asemel piima) ja igasuguste ketrus- ja kudumistöõde patroon. Katariina kuju leidis peaaegu kõigis kirikuis, talle on Euroopas pühendatud arvukalt kirikuid; tänapäeval ka näiteks kristlikke kolledžeid. Keskaja ikoonidel tunneb Katariina ära piinaratta järgi.

Katariina

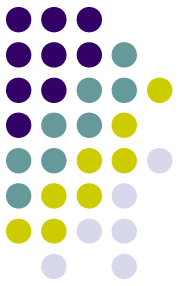
- Eestis on Katariinale pühendatud viis kihelkonnakirikut ning vähemalt viis kabelit. Tema püha tähistati maailma paljudes kohtades. Katariina tõusis ausse pärast ristiretkesid, Prantsusmaal aga eriti 15. sajandil, kui ta väidetavalt ilmutas end Jeanne d'Arcile ning oli koos Neitsi Maarjaga Jeanne'i nõustajaks. Kuni 17. sajandini tähistati kadripäeva paljudes Prantsusmaa paikades.
- Loe veel <http://www.newadvent.org/cathen/03445a.htm>

Laurensius

- Sündis ja kasvas Hispaanias ning läks teise sajandi keskel märtrisurma tulerestil koos oma soosija paavst Sixtus II-ga.
- Laurensius saadeti kiriku varasid Rooma tooma, kuid ta jagas need vaestele ja pöördus siis viimastega kui oma kiriku varandusega tagasi keisri ette. Vihane valitseja mõistis ta piinarikkasse surma.
- Laurensiuse nimega on seotud hulgaliselt legende. Neist ühe järgi tuleb ta igal reedel paradiisist, et päästa üks hing puhastustulest.
- Augustiöödel langevaid meteoriite on kutsutud Laurensiuse pisarateks.
- Eestis on olnud ülimalt populaarne muinasjutt tallu saabuvatest pühakutest ja Kristusest. Igatahes on üks pühameestest Laurits, tulevaldaja. Vahel on aga tule rahustaja Kristus. Et peremees palub külalisi appi, siis pistabki üks neist viljale tule külge ja seda loitsuga rahustades peksab peremehe vilja. Kui peremees järgmisel aastal tahab ise kerge vaevaga vilja pekstud saada ja eelmisel aastal nähtut hakkab järele tegema, põleb ta rehi maha.
- Lauritsapäeva ja tule seoseid toetab ehk ka teadmine, et Jeruusalemma tempel on kaks korda 10. augustil süttinud.

Martin

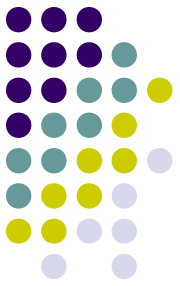
- Mardipäev on Tours'i piiskop Martinuse surmapäev (11. november). Püha Martinust kujutatakse enamasti noore sõjamehena. Legendi järgi kohanud ta Gallias alasti kerjust, löiganud oma keebi pooleks ja ulatanud teise poole kerjusele. Öösel sai ta ilmutuse, et see oli hoopis Kristus, kellele ta oma mantlist poole annetas. Ilmutuse mõjul laskis ta end ristida, 371. aastal sai temast Tours'i piiskop. Keebipool kujunes tähtsaks reliikviaks, mida hoidsid oma varanduse hulgas frankide Merovingide soost kuningad.
- Teise legendi järgi sisenes kord öösel uksele koputamata tema tuppa kurat, hoides käes verrega täidetud sarve ja väites, et tappis äsja hoovis ühe kristlastest. Hiljem selgus, et kurat luiskas, sest tegelikult oli kloostriülem lasknud härja tappa. Siiski otsustas selle juhtumi järel Martinus hävitada kõik ümberkaudsed paganate pühapaigad, et teha kuradi võimule lõpp.
- Pühak nägi peagi kõikjal enda ümber kuradeid ega saanud kuhugi minna ilma oma isikliku kuradita. Martinuse asutatud on *Maius monasterium* ehk Marmoutier.

Martin

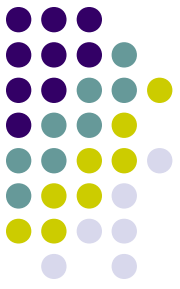
- Ühe legendi järgi tulnud talle palverännakul Rooma vastu kurat ja irvitanud, et ta ei ratsuta nagu piiskopile kohane. Seepeale muutnud Martinus ta muulaks, hüpanud selga ja jätkanud teekonda, kannustades laiska looma ristimärgiga. Kurat vastanud ladinakeelse sentensiga.
- Püha Martinus on Prantsusmaa ja Saksamaa; veinimeistrite, viinamarjakasvatajate, kõrtsi- ja hotellipidajate, hobuste, hobusemeeste ja sõdurite patroon. Annab abi alkoholismi vastu.
- Hiljem on hakatud luterlikes maades tähistama päeva 10. novembril, protestantismi rajaja Martin Lutheri sünnipäeval.
- Meil seostatakse mardipäeva Martin Lutheriga. Sellega seoses on levinud ka mitmesuguseid legende ja seletusi Lutherist kerjusena ja tema naisest, kes samuti kerjusena ringi liikunud.

Mattias

- Kreeka *Matthias* tuleneb nimest *Mattathias*, heebrea *Mattithiah* tähendusega 'Jahve kingitus'. Ta kuulus Jeesuse 70 jüngride hulka, olles temaga Jeesuse ristimisest alates. Ta arvati liisuga Jeesuse apostlite hulka pärast seda, kui Juudas oli reeturina nende seast välja langenud. Mattiase hilisema tegevuse ega saatuse kohta pole midagi teada. On teateid, nagu oleks ta jutlustanud Etioopias ja surnud sealkandis märtrina või hoopis pillutud kividega Jeruusalemmas surnuks.
- Tema säilmed olevat maetud ühte Trieri kloostrikirikusse. Mattias on lihunike ja ehitajate kaitsepühak. Läänekirik pühitseb madisepäeva 24. veebruaril, idakirik aga 9. augustil.
- Eestis olulised veel 20. sajandil talvine madisepäeva ja sellega seotud kombed.
- Vt lähemalt <http://www.newadvent.org/cathen/10066a.htm>

Olav II Haraldsson

- Kuningas Harold Grenske poeg, sõdalane ja piraat Läänemerel ja Normandias, kes võttis seal vastu ristiusu ja võitles taanlaste vastu Inglismaa poolel. Norrasse naasnuna sai temast kuningas ja maa ristiusustaja. Tegutses jõu ja veenmisega, mis viis lõpuks ülestõusudeni. 1029. aastal põgenes ta Taani ja Inglise kuninga Knudi mässu eest maalt välja. Sai 29. juulil 1030 surma katsel oma kuningavõimu taastada. Kuulutati pärast surma Norra kaitsepühakuks.
- Grimskell, misjonär ja abimees ristiusustamisel, püstitas ta haua lähedale kabeli. Pärimuse järgi hakanud hauast voolama raviomadustega allikas. Olavi kultus levis väga kiiresti kogu Skandinaavias pärast seda, kui võimule tuli tema poeg Magnus. Viikingi-ajal oli Olavi kultus väga levinud ka Inglismaal.
- Olevipäev oli 19. sajandil oluline ennekõike Lääne-Eestis.

Peetrus

- Sündinud Siimon, Betsaidast pärit kalamees, apostel Andrease vend. Jeesus nimetas ta Peetruseks ('kalju'), millele saab ehitada kiriku. Peetrusest sai hiljem piiskop ja viimaks esimene paavst. Temaga seostatakse mitmeid imesid.
- Suri märtrisurma aastal 64, mil löödi pea alaspidi risti.
- Väga varasest ajast peale kujutatakse teda taevase uksehoidjana, ühtlasi paavsti ja kristluse patroonina.
- Ka eesti keeles on mitmeid Peetrusega seotud väljendeid – Peetruse juurde minemine tähendab suremist, samuti hinge taevasse minemist. Samal põhjusel on ta arvukate vanemate naljade ja juttude tegelane, kus ta taevaväraval vaeb, keda lasta paradiisi ja keda saata põrgusse. Ta esineb arstimisloitsudes arstijana, parandab haavu, nikastusi ja aitab sünnitamise juures.

Ristija Johannes

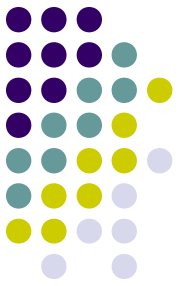
- Ristija Johannes sündis umbes kuus kuud enne Kristust ja oli tema emapoolne sugulane. Saanud kõrbes elades valgustuse, liikus ta Jordani jõe äärde. Kütkestava jutlustajana pööras ta paljusid oma usku, oli kuulus prohvet ja ristija, mille tõttu pälvis juba eluajal hüüdnime Ristija Johannes.
- Johannesega on seotud mitmed tuntuimad ja maailmakirjanduses korduvalt läbikirjutatud lood, mille hulka kuulub lugu tema äkilisest surmast. Nimelt nõudis noor tantsija Salome valitsejalt, kes oli lubanud täita iga ta soovi, et talle toodaks kandikul Ristija Johannese pea. Salome sai soovitu, ehkki valitseja kahetses oma rumalat lubadust ja rahvas oli löödud prohveti totrast surmast.
- Ristija Johannese surmapäevaks peetakse 29. augustit, eriliselt ja tuletegemisega tähistatakse aga jaanipäeva, 23. juunit.
- Lugematult pärimust on selle kohta, kuhu jäid Johannese keha ja tema pea, selgus ja üksmeel aga puuduvad.
- Paljude rahvaste rahvaluules on temaga seotud legende, laule ja loitse. Nii ka Eestis, kus ta kannab nime Jaan.

Legend seitsmest magajast

- Legend pärineb Süüriast ja räägib seitsmest rikkast Ephesose kristlasest noormehest, kes tagakiusamispäevil 250. aastal peitsid ennast hukkamise eest koopasse. Nende varjupaik avastati ja müüriti kinni. Märtrid uinusid. Kakssada kaheksa aastat hiljem leidis karjus Coeliani mäel (asub Türgi territooriumil) koopa, avas selle ja äratas uinujad. Üks neist saadeti toidu järele. Imestusega leidis noormees ristimärgi kõikjal suure au sees olevat ja inimesed avalikult Kristusest rääkimas. Et ta poes tasus leiva eest vanaaegsete müntidega, vahistati ta kui aardeleidja. Imepärase seletuse peale otsiti üles koobas kuue ülejäänud noore ja pühapaistest ümbritsetud seltsilisega. Leidnud, et jumal on oma usu võitu nende läbi kinnitanud, uinusid noormehed uuesti ja maeti pühakutena. Legend levis 6. sajandil Tours'i Gregoriuse käsikirja, hiljem ka muude allikate kaudu. Teise variandi kohaselt lasi koopa avada enam kui sada aastat pärast noorukite uinumist hoopis kohalik maaomanik, kes soovis kohta kasutada karja hoidmiseks.
- Sama legend on esitatud koraanis. Seitsme magaja legendi on peetud ristiusupärastatud paganlikuks või juudi legendiks.
- Eestlastel on ilmselt sama loo eeskujul tekkinud vähetuntud lugu seitsmest vennast, kes uinusid seitsmeks aastaks ja hämmastusega leidsid linna minnes, et see on tundmatuseni muutunud. Lisaks eelnevale on levinud rahvajutud inimestest, kes uinusid pikemaks ajaks ega tundnud ärgates enam küla ega inimesi, sest olid maganud üle saja aasta.

Toomas

- 1. sajandi apostel, kes on saanud tuntuks oma uskumatuse ja skeptitsismi tõttu. Pärast Kristuse surma misjonär Indias, hukati ja maeti Madrase lähedale. 394. aastal toodi Edessasse, sealt Egeuse mere äärde ja hiljem Abruzzisse. Tooma apogrüüfid pärinevad 2.-4. sajandist. Ta on arhitektide patroon (pühakupärimuse järgi ehitanud India kuningale palee) ja pimedate patroon (oma vaimse pimeduse tõttu). Idakirik pühitseb ta surmapäevana 6. oktoobrit, Süürias jm aga 3. juulit. Inglismaal on talle pühendatud 46 kirikut.
- Toomapäev langeb enam-vähem talvise pööripäevaga kokku ja on päikeseaasta lõpupäev - see on ülioluline kriitiline pöördepunkt. Skandinaavias algas toomapäeval uus aasta. Asudes skandinaavia ja germaani mõjualal on mõlemast eesti rahvakalendris jälgi. Toomapäev on oluline kurjade jõudude peletamise, valgusele ja päikesele uue jõu kindlustamise poolest. Tähtpäev on säilitanud mitmeid muistseid tavaid ja saanud juurde kristlikke motiive.